

“I don’t know why love is doing this to us”: moeder worden in Dominica

Anja Krumeich

Aan de hand van verhalen van twee vrouwen die in Dominica hun eerste kind kregen worden enkele ideeën en gewoonten rond zwangerschap en bevalling beschreven. In hun verhalen vertellen de vrouwen bovendien iets over hun persoonlijke gevoelens en de problemen die zij als toekomstig moeder ondervonden. Het verslag laat tevens zien hoezeer de positie van de onderzoeker in de gemeenschap de loop en de uitkomsten van het onderzoek bepaalt.

Vanaf januari 1988 tot en met november 1990 verbleef ik op het Caraïbische eiland Dominica. Ik was daar in verband met een veldonderzoek naar opvattingen en gewoonten van moeders ten aanzien van de verzorging van hun kinderen. Aanleiding tot het onderzoek was de vraag of het mogelijk was door middel van antropologisch onderzoek bij te dragen aan de realisatie van enkele belangrijke doelstellingen (bevolkingsparticipatie, integratie traditioneel-modern en het bevorderen van eigen verantwoordelijkheid en zelfvertrouwen) in Primary Health Care (PHC).

Toen ik begin 1988 aan mijn veldwerk begon, verwachtte ik dat het een bijzondere ervaring zou worden. Dat is zo’n veldwerkperiode immers altijd. De ervaring werd echter meer dan ‘bijzonder’. Dit is het verslag van een onderzoek dat mijn hele persoonlijke leven op zijn kop heeft gezet en dat tegelijkertijd voor een belangrijk deel door die persoonlijke belevenissen werd bepaald. Het is niet mijn bedoeling hier aanbevelingen te doen met betrekking tot de Dominicaanse gezondheidszorg. Daarvoor verwijs ik naar een rapport over het onderzoek dat werd aangeboden aan het Dominicaanse Ministerie van Gezondheid (Krumeich 1991). Wel wil ik hier een gedeelte van het etnografisch materiaal presenteren dat uit het onderzoek is voortgekomen.

Mijn ervaringen tijdens dat onderzoek tonen eens te meer aan dat de antropoloog de resultaten van zijn onderzoek voor een belangrijk deel zelf creëert. Hij is geen objectieve buitenstaander die, als een verborgen camera, slechts bepaalde gebeurtenissen registreert, maar een mens die na verloop van tijd een eigen plaats krijgt in zijn nieuwe gemeenschap. Bij die eigen plaats horen niet alleen netwerken van persoonlijke en sociale relaties, maar even goed een beeld dat zijn nieuwe relaties zich van zijn persoonlijkheid en zijn rol in de samenleving gevormd hebben en op

grond waarvan zij hun houding ten aanzien van hem bepalen. Het hangt af van dat beeld of men bereid is informatie te geven en hoe die informatie eruit ziet.

In de loop van het onderzoek kan het beeld dat men van de antropoloog heeft natuurlijk veranderen. De manier waarop de antropoloog zich gedraagt, zijn inkapseling in reeds bestaande netwerken en gebeurtenissen in zijn persoonlijk leven kunnen veranderingen in zijn imago teweeg brengen, die vervolgens het aanbod aan informatie beïnvloeden. Er ontstaat als het ware een voortdurende wisselwerking tussen de onderzoeker en zijn nieuwe samenleving. De antropoloog doet zijn best zijn nieuwe omgeving te begrijpen. Tijdens dit proces gaat hij steeds meer deel uit maken van die omgeving. Tegelijkertijd proberen de mensen in zijn nabijheid zijn aanwezigheid, zijn activiteiten en zijn reacties te verklaren om zo te kunnen bepalen wat zijn positie is en wat voor informatie kan worden vrijgegeven. Het resultaat van deze wisselwerking is het onderzoeksmateriaal waarmee de onderzoeker later naar huis gaat.

Het etnografisch materiaal van het nu volgende verslag is daar een voorbeeld van. Het beschrijft de ervaringen van twee vrouwen die hun eerste zwangerschap in Dominica doormaakten. Het is een deel van de levensverhalen van deze twee vrouwen die in de loop van het veldwerk gestalte kregen. Het eerste verhaal vertelt de levensloop van een vrouw van 44 jaar, geboren en getogen in een van de twee dorpen van het onderzoek. Het tweede verhaal is dat van mijzelf. Beide verhalen werden in hoge mate bepaald door het proces van het veldwerk zelf. Belangrijke gebeurtenissen in mijn persoonlijk leven, mijn zwangerschap, de geboorte van mijn zoon en de relatie met zijn (Dominicaanse) vader hebben mijn relatie met de moeders die aan mijn onderzoek deelnamen sterk beïnvloed. Tijdens de eerste maanden was mijn positie in de gemeenschap die van een gerespecteerde vreemdeling, die iets over kinderen, ziekten, kruidentheeën en dergelijke wilde weten, en die vanwege medemenselijkheid en gastvrijheid recht had op beleefde medewerking. Als gevolg van mijn zwangerschap veranderde die positie echter volkomen. Ik kwam plotseling in een situatie die veel overeenkomst had met die van een groot aantal Dominicaanse vrouwen: een jonge onervaren moeder, die niet hoefde te rekenen op de steun van de vader van het kind. Mijn situatie werd opeens herkenbaar en begrijpelijk voor mijn nieuwe omgeving en men reageerde daarop met enthousiasme. Enerzijds verheugde men zich voor mij omdat ik nu eindelijk mijn verplichtingen als vrouw op deze aarde nakwam en moeder zou worden, anderzijds voelde men zich verantwoordelijk voor mij omdat ik nu door toedoen van een van hen, ver weg van mijn familie, een kind moest baren en grootbrengen. Dominicaanse vrouwen kunnen in dergelijke gevallen steunen op hun familie. Bovendien hebben zij in de meeste gevallen al ervaring met het grootbrengen van baby's omdat er in de meeste huishoudens wel kleine kinderen aanwezig zijn, en het grootbrengen een min of meer collectieve verantwoordelijkheid is voor de vrouwelijke gezinsleden. Ik was echter alleen in een vreemd land. Als blanke vrouw had ik misschien wel een opleiding gehad, maar van praktische dingen als huishouden, koken en kinderverzorging zou ik wel niets af weten. Plotseling had ik een heel stel 'moeders' die zich ervoor verantwoordelijk voelden om mij de kneepjes van het 'vrouwzijn' bij te brengen. Daarbij hoorden tips over uiteenlopende dingen zoals het dieet tijdens de zwangerschap, de voorbereiding op de bevalling, hoe om te gaan met de

vader en hoe ik me moest indekken tegen tijden waarop ik misschien zonder geld of eten zou zitten. Ik kreeg enkele prachtige tweedehands jurken en schoenen met hoge hakken om er beter uit te zien en zo een andere man te vinden. Ik kreeg een standje als ik iets verkeerd deed en ik werd regelmatig het onderwerp van goed bedoelde plagerijen. Ik kreeg de dorpsroddels te horen, maar nien vertelde plotseling ook van alles over eigen ervaringen met zwangerschap, moederschap en partners. Onderwerpen die van grote betekenis zijn in het leven van een Dominicaanse vrouw, maar ook, toevalligerwijze, centraal stonden in mijn onderzoek en in mijn eigen leven.

Tot dan toe had ik mijn informatie verkregen via een aantal beproefde antropologische methoden en hoewel men altijd bereid was geweest mijn vragen te beantwoorden, realiseerde ik me dat ik met behulp van de interviews, informele gesprekken, dagboeken et cetera, niet alle relevante informatie had achterhaald. Ik had het onderwerp 'kinderverzorging' opgesplitst in een aantal deelgebieden (voeding, lichamelijke verzorging, gezondheid en ziekte, de ontwikkeling van het kind en sociaal-economische achtergronden van de betreffende gezinnen) en was van plan om aan ieder van die deelgebieden een of meerdere interviews te wijden. In de dagboeken die de deelnemers op mijn verzoek bijhielden en in de levensgeschiedenissen die ik trachtte op te tekenen stonden deze onderwerpen eveneens centraal.

Gewoonten en opvattingen zijn soms echter zo vanzelfsprekend voor de informant dat hij het overbodig acht (of zelfs beledigend voor de onderzoeker) ze te noemen. Hoe zorgvuldig de vragenlijsten ook worden opgesteld, juist omdat de onderzoeker nog niet veel weet, zullen bepaalde aspecten altijd aan de aandacht ontsnappen, simpelweg omdat ze niet aan de orde gesteld worden.

Toen het me tijdens mijn zwangerschap en de weken na de bevalling opviel dat een deel van de adviezen die men mij als onervaren moeder deed toekomen informatie betrof die via de eerdere methoden niet naar voren gekomen was maar wel relevant was voor het onderzoek, besloot ik de gehele planning om te gooien en mijn onderzoek als het ware parallel te laten lopen met de verschillende stadia in de ontwikkeling van mijn zoontje. Deze stadia kennen ieder hun eigen problemen en oplossingen en zijn gebaseerd op de ervaringen die zowel de onderzoeksmoeders als ikzelf hadden met de verzorging van onze baby's. Aan het eind van ieder stadium werd bekeken wat voor problemen zich zo al hadden voorgedaan en wat voor adviezen mijn 'moeders' mij hadden gegeven. Dit werd dan aangevuld met materiaal uit de dagboeken die betrekking hadden op de verzorging van een kind dat op het moment van rapportage in dezelfde leeftijdscategorie viel (hetzelfde stadium) als mijn zoontje, en verwerkt tot een vragenlijst die vervolgens aan alle deelnemers werd voorgelegd.

Voor het optekenen van de levensverhalen, een van de onderdelen van het veldwerk, betekende dit dat de aanvankelijke levensverhalen, die in een eerder stadium waren vastgelegd, nu plotseling geheel buiten de officiële context van het onderzoek om werden aangevuld met kleine anekdotes en persoonlijke gevoelens en ervaringen. Veel meer gedetailleerde herinneringen aan ingrijpende gebeurtenissen kwamen naar voren omdat de aard van de gesprekken niet langer officieel was, tussen ondervraagde en ondervrager, maar op basis van lotgenootschap en betrokkenheid. Het verhaal van de Dominicaanse moeder is daarvan een voorbeeld.

De grote lijnen werden vastgelegd tijdens de interviews in de eerste fase van het veldwerk. Een aantal roddels werd er later aan toegevoegd, evenals de informatie over haar persoonlijke gevoelens en de problemen met haar partner.

Mijn eigen verhaal is een mengelmoes van Europese opvattingen en verwachtingen, enerzijds aangevuld met ervaringen die vergelijkbaar zijn met die van een groot deel van de vrouwen in de onderzoeksdorpen en anderzijds met adviezen en commentaar vanuit de context van de Dominicaanse cultuur. Het was een eerste zwangerschap en bovendien, zoals dat in de Dominicaanse traditie past, 'per ongeluk'. Daarom had er geen intensieve voorbereiding op zwangerschap, bevalling en moederschap plaatsgevonden en was ik wellicht minder 'gekleurd' door Europese verwachtingen en opvattingen dan mijn Europese lotgenotes en meer beïnvloedbaar dan anders het geval zou zijn geweest. Het laat zien hoe ik vanuit mijn nieuwe positie op informatie stuitte die in de eerdere fase van het onderzoek verborgen was gebleven. De combinatie van beide verhalen geeft een indruk van ideeën en gewoonten die er in Dominica rond de zwangerschap bestaan.

Het onderzoek vond plaats in twee dorpen. De nadruk is echter op het dorp komen te liggen waar ik zelf woonde en werkte. In het andere dorp verrichtte een Dominicaanse counterpart aanvankelijk de onderzoekswerkzaamheden. Hoewel ik het onderzoek in het tweede dorp later wel zelf afgerond heb, is mijn relatie met de deelnemende vrouwen in dit dorp nooit zo vertrouwelijk geworden als met die uit 'mijn eigen dorp'. Het hier gepresenteerde deel van een levensverhaal is dan ook gebaseerd op het leven van een vrouw uit dat dorp. In het onderzoeksrapport (Krumeich 1991) komen overigens wel alle twee de dorpen aan de orde.

Bij aanvang van het onderzoek werd onder alle huishoudens een census gehouden. Deze census betrof de sociaal-economische situatie van de huishoudens en vormde tevens het uitgangspunt voor de selectie van de twee onderzoeksgroepen. De eerste groep bestond uit uitsluitend moeders met kinderen uit de betreffende leeftijdsgroep (een tot vijf jaar), de tweede uit oudere vrouwen die niet langer in de reproductieve leeftijd waren. Bij aanvang van het onderzoek telde de eerste groep 23 moeders. In feite waren dat op twee na alle moeders met kinderen onder de vijf jaar. De tweede groep bestond uit de 18 (van de 22) vrouwen uit de betreffende categorie die bereid waren hun medewerking te verlenen. De Dominicaanse moeder wier ervaringen verderop in dit verslag weergegeven worden behoorde tot de tweede groep.

De informatie die mij gegeven werd was vertrouwelijk. Om die reden wordt het dorp waaruit deze vrouw komt niet bij naam genoemd en zijn er kleine veranderingen aangebracht (leeftijd, geslacht van de kinderen, etcetera), zodat het zelfs voor dorpsgenoten moeilijk wordt de hoofdpersoon te herkennen.

Omdat het land van onderzoek, Dominica (niet de Dominicaanse Republiek!), tamelijk onbekend is in Nederland, volgt nu eerst een korte beschrijving van het land.

Commonwealth of Dominica

Dominica, voluit Commonwealth of Dominica, behoort tot de groep van voormalig Britse eilanden in het Caraïbisch gebied. Het eiland ligt tussen de Franse eilanden Guadeloupe (in het noorden) en Martinique (in het zuiden) en heeft een lengte van ongeveer zestig en een breedte van ongeveer dertig kilometer.

Het land heeft voor het grootste deel van haar koloniale geschiedenis aan Engeland toebehoord, maar is enkele malen korte tijd in Frans bezit geweest. In 1978 verwierf het eiland onafhankelijkheid, maar is sindsdien deel uit blijven maken van het Britse Gemenebest. De officiële taal is nu Engels, maar op grote delen van het platteland wordt nog steeds gebruik gemaakt van het 'Kweyol', een van het Frans afkomstige Creoolse taal.

Het eiland bestaat uit steile hellingen, ontstaan ten gevolge van vulkanische activiteit, waarvan nog steeds tekenen zijn waar te nemen. Het klimaat is tropisch en er is een hoge neerslag van gemiddeld 3.000 mm per jaar. De economie is voornamelijk gebaseerd op landbouw, met als voornaamste gewas bananen, die ongeveer 70% van het inkomen uitmaken.

Het eiland heeft ruim 80.000 inwoners, waarvan de meerderheid van Afrikaanse afkomst is. In een reservaat aan de oostkust wonen nog ongeveer 4000 Karaïben Indianen, die de oorspronkelijk bevolking vormden vóór de periode van de slavernij. Beide bevolkingsgroepen zijn merendeels Rooms Katholiek. In en rond de hoofdstad Roseau wonen ongeveer 20.000 mensen. De rest leeft verspreid in kleine dorpen langs de kust. Sinds twee jaar beschikt men in alle plaatsen langs de kust over elektriciteit, maar slechts een klein deel van het eiland is aangesloten op een waterleidingnet.

Sinds de onafhankelijkheid in 1978 is men begonnen met de opbouw van een Primary Health Care netwerk over het gehele eiland. Nu zijn in alle grotere plaatsen kliniekjes met een districtsarts. In de kleinere dorpen is ofwel een Primary Health team aanwezig (onder leiding van een PHC Nurse), ofwel is er een kliniekje met zo'n team in de directe omgeving. In principe is PHC voor iedereen gemakkelijk bereikbaar. Bovendien kan iedereen zich de hulp veroorloven omdat PHC in principe gratis is.

Dominica heeft een parlementaire democratie, met aan het hoofd de conservatieve 'Prime Minister', Mary Eugenia Charles. Naast de conservatieve Freedom Party van Eugenia Charles zijn nog twee andere grotere partijen actief, de Labour Party, en de meer liberale United Workers Party.

Francisca

Ik werd in 1944 in het ziekenhuis in de stad geboren als eerste dochter van mijn moeder, Cecilia. Mijn moeder is afkomstig van de oostkust, maar kwam hierheen om als bediende en landarbeidster op een van de grotere plantages (20 acres) te gaan werken. Ze was al 35 jaar toen ik geboren werd, maar had enkele jaren tevoren een baby (een jongetje volgens haar) verloren omdat ze zich te veel had ingespannen toen ze in een broodvruchtenboom geklommen was.

Mijn vader was de eigenaar van de plantage waar mijn moeder werkte. Hij was ongehuwd en had uit een relatie met een andere bediende al een oudere dochter. Hij trouwde evenmin met mijn moeder, maar erkende mij wel en gaf me zijn achternaam. Volgens zeggen zorgde hij naar behoren voor ons, zijn twee (volgens sommigen drie) kinderen, maar ik herinner me niet veel van hem. Ik weet alleen dat hij een onopvallende man was, die weinig moeilijkheden maakte, maar die ons wel sloeg wanneer we lastig waren.

Mijn moeder woonde toen zij zwanger werd in het plantagehuis, het 'grote huis', totdat zij, na vijftien jaar, voldoende had gespaard om een eigen huisje te bouwen. Het land waarop zij haar huisje bouwde behoorde aan mijn vader, maar later heeft hij de grond waarop het stond samen met een stukje omringend land aan haar geschonken. Mijn moeder is nooit getrouwd en heeft ook geen andere kinderen meer gekregen. Zij woont nog steeds in hetzelfde huisje, maar nu wonen mijn twee oudste zonen bij haar. Ze is nu 78, maar ze verbouwt nog steeds groenten en gaat wekelijks naar de markt in de hoofdstad om die te verkopen. Van de opbrengst leeft ze. Het 'grote huis', dat in haar tijd tevens als kerk en gemeenschapshuis fungeerde, bestaat al lang niet meer. Het is tijdens Hurricane David (1979) verwoest. De laatste jaren heeft ze een 'vriend', een oudere alleenstaande man die een paar huizen verderop woont.

Mijn eigen huis behoorde vroeger ook aan mijn vader toe, maar enkele jaren na zijn dood kwam het leeg te staan. Mijn vader overleed toen ik een jaar of zestien was en zijn land is nu familieland, dat wil zeggen dat diegenen die tot de familie behoren er gebruik van kunnen maken. De verdeling was tot nu toe gebaseerd op een soort van gewoonterecht en we beschikten op die manier over voldoende land, maar de familie van mijn vaders andere dochter maakt nu moeilijkheden.

Ik heb in totaal zes kinderen, twee dochters en vier zonen, met twee mannen, maar ik ben nooit getrouwd. Blijkbaar heeft God het zo gewild. Mijn oudste dochter (27, ongehuwd) woont in de hoofdstad en mijn twee oudste zonen bij mijn moeder. Mijn jongste dochter (22, ongehuwd) woont echter nog thuis met haar dochttertje van drie. Verder wonen mijn twee jongste zonen (19 en 17) en twee zonen (10 en 8) van mijn oudste dochter nog bij ons.

Met zijn zevenen wonen we in een huisje van nauwelijks vijftien vierkante meter dat is verdeeld in vijf vertrekken. Daarom zijn mijn twee oudste zonen bij mijn moeder gaan wonen. Dan had zij ook meteen gezelschap. Mijn huisje stamt uit de tijd van de slavernij. Het oude gedeelte is nog van hout, maar later hebben mijn zoons er een kleine aanbouw van cement aan toegevoegd. Wanneer we nu weer getroffen worden door een orkaan, hebben we tenminste een grotere kans dat een deel van het huis blijft staan. We hebben elektriciteit, maar het drinkwater is afkomstig uit een aantal plastic tonnen waarin regenwater dat van het dak afloopt wordt opgevangen. De sanitaire voorzieningen bestaan uit een pit-latrine op ongeveer twintig meter van het huis en een badkamer zonder stromend water. In het voorjaar, tijdens de droge tijd, is er vaak niet genoeg water voorhanden. Om te wassen moeten we dan naar de rivier, ongeveer een uur lopen van het dorp. Soms (vooral in verkiezingstijd) wordt echter van overheidswege water naar boven gebracht.

Als klerk van de 'village council' verdien ik ongeveer tweehonderd gulden per maand. Ik ben het enige permanente lid van de council. De andere leden worden door de dorpsbewoners gekozen. Wij moeten zorgen voor de contacten tussen de overheid en het dorp. Ik werk vier dagen per week van negen tot vier in het kantoor bij de coöperatie-winkel en het gezondheidscentrum midden in het dorp.

Ik ben de enige in mijn huishouden met een baan. Mijn volwassen kinderen zijn allen aangewezen op de landbouw. Mijn dochter teelt groenten voor de markt en een van mijn zonen verbouwt bananen. De andere zoon is werkloos en helpt de anderen in de landbouw.

Ik heb geen middelbaar onderwijs genoten, maar haalde op mijn vijftiende mijn 'school-leaving certificate' op de school hier in het dorp. Daarna bleef ik als hulpleerkracht. Toen ik zeventien werd kreeg ik mijn eigen klas. Halverwege het tweede jaar moest ik helaas mijn baan opgeven want toen raakte ik zwanger. De overheid duldde in die tijd geen leerkrachten met een buitenechtelijk kind. Later heb ik nog wel enige tijd in de coöperatie-winkel gestaan, maar kon dat vanwege de lange uren die ik daar moest maken niet met mijn huishouden en mijn tuin combineren. Naast mijn baan ben ik namelijk altijd groenten blijven telen. Voor het grootste gedeelte zijn die voor eigen gebruik, maar het overschot gaat wekelijks naar de markt. Het huishouden wordt nu grotendeels verzorgd door mijn inwonende dochter en mijn zoon gaat wekelijks voor me naar de markt om mijn produkten te verkopen.

Toen ik zestien werd leerde ik Dwayne kennen, die als landarbeider voor mijn vader was komen werken. Hij was een knappe jongeman ('strappy and chicky') afkomstig van een van de dorpen aan de zuidkust. Dwayne bleek ook in mij geïnteresseerd. Ik was in die dagen nog 'nice and fat', net zoals mijn jongste dochter nu, en al gauw begonnen we elkaars gezelschap op te zoeken. "We started seeing each other." Dwayne was in het begin erg attent en bracht altijd iets voor mij en mijn moeder mee. Van het een kwam het ander en na enige tijd begon ik tot mijn grote schrik tekenen van zwangerschap te herkennen. Hoewel ik altijd dol was op vis, kon ik nu opeens de lucht ervan niet meer verdragen. Ook de jus bij de 'dasheen' en de broodvruchten begonnen me tegen te staan en iedere namiddag, zo rond vijf uur, voelde ik me plotseling rillerig, zelfs als de zon nog krachtig scheen. Omdat ik bovendien niet meer ongesteld werd, vertelde ik Dwayne over mijn vermoedens. Dwayne reageerde net als ik. Hij kon zich niet voorstellen dat ik echt zwanger zou kunnen zijn en raadde me aan nog een poosje af te wachten en niemand iets te vertellen.

De tekenen werden echter steeds duidelijker en na enige tijd begon mijn moeder ook iets te vermoeden. Toen ik op een middag voor de lunch naar huis kwam en voor de zoveelste maal haar vis liet staan, keek ze me op een vreemde manier aan. Ze bleef maar naar me kijken, naar mijn voeten, mijn gezicht, mijn middel, alles, maar ze zei niets. Toen ik echter van tafel opstond en weg wilde lopen, hield ze me tegen. Ze vroeg: "Francisca, something wrong somewhere?" Ik ontkende dat echter en ze liet me gaan. Na enige dagen echter vroeg ze me weer of er iets aan de hand was. Ze zei dat ze me nu al enige tijd in de gaten hield en dat ik wanneer ik uit bed opstond of van tafel wegliep bijna altijd met mijn rechtersvoet begon te lopen. Een

bekend teken van zwangerschap. Bovendien werd mijn middel dikker terwijl mijn eetlust achteruit ging en at ik nu opeens het liefst kippesoep. Hoewel mijn mens-truatie nu al bijna drie maanden was uitgebleven en van alles wees op een zwangerschap en hoewel we geen enkele voorzorgsmaatregel hadden getroffen – daar werd in die tijd nog niet over gesproken – hoopte ik nog steeds dat ik niet zwanger zou zijn. Ik schaamde me dood. Ik wilde me niet de woede van mijn moeder op de hals halen als er niets aan de hand was. Dwayne geloofde trouwens ook nog steeds niet in de mogelijkheid dat ik een kind van hem zou krijgen en bleef erop aandringen dat ik zou blijven afwachten. Ik zei dus weer dat ik van niets wist en dat ik gewoon ongesteld was geweest, maar mijn moeder bleef ongerust. Ik werd er gek van hoe ze me voortdurend bleef observeren.

Toen ik het niet langer meer kon uithouden en mezelf eindelijk had overtuigd dat ik echt in verwachting moest zijn ben ik naar Dwayne toegegaan. Ik moest wel, want hij was ons al een tijdje niet meer komen opzoeken. Onderweg had ik het gevoel dat iedereen naar me keek en zich af vroeg wat ik van Dwayne moest. Dwayne werd eerst boos dat ik hem lastig kwam vallen met die onzin, maar ik liet me niet afschepen en hij liet zich uiteindelijk overtuigen. Ik was doodsbang voor mijn moeder (mijn vader was in die tijd – gelukkig – al overleden) en liet het aan Dwayne over om het haar te vertellen. Ik wachtte buiten af, maar ik hoorde ze wel praten. Het waren de langste minuten in mijn leven. Eerst leek mijn moeder het kalm op te nemen, maar toen Dwayne naar huis was gegaan brak de hel los. Mijn moeder schreeuwde en hilde en schold me uit. Gedurende lange tijd bleef ze woedend. Elke keer als ik dacht dat ze nu eindelijk kalmeerde ontmoette ze weer iemand die er tegen haar over begon. Dan schaamde ze zich weer en begon ze weer van voren af aan. Ik voelde me afschuwelijk. Ik schaamde me dood en durfde me niet meer buiten het huis te vertonen. Mijn moeder dreigde me uit huis te gooien en daarover maakte ik me erg ongerust omdat Dwayne ook niet over een huwelijk sprak.

Gelukkig was het kerstvakantie, zodat ik nog niet op school hoefde te verschijnen. Ik verwachtte iedere dag een ontslagbrief. Een ongehuwde lerares met een kind wordt namelijk als een slecht voorbeeld voor de leerlingen beschouwd en krijgt meestal onmiddellijk ontslag. Ik dacht dat mijn zwangerschap intussen wel algemeen bekend zou zijn en mijn ontslag een feit. Ik schaamde me trouwens te zeer om nog voor de klas te verschijnen en toen ik aan het einde van de vakantie nog steeds geen brief had gekregen, besloot ik toch maar om niet meer naar school terug te gaan. Ik bleef gewoon weg.

Pas na vijf maanden, toen ik zichtbaar zwanger was, kalmeerde mijn moeder. Ze wilde me niet meer het huis uit sturen en na een tijdje begon ze zich zelfs op de baby te verheugen. Ze vertelde me hoe ik me het best op de bevalling kon voorbereiden en gaf me allerlei goede adviezen. Ze vertelde me dat ik iedere dag groente en fruit moest eten en melk moest drinken, dat ik regelmatig moest rusten, dat ik geen zware dingen moest tillen of andere inspannende dingen moest doen, dat ik moest oppassen dat ik niet zou vallen, mijn teen niet zou stoten en dat ik iedere dag een eindje moest wandelen om fit genoeg te zijn voor de bevalling. Wat was ik opgelucht toen ze persoonlijk een 'broth' van geroosterde cod-fish voor me klaarmaakte omdat dat zo goed voor me was.

Toen mijn moeder eindelijk aan het idee gewend was en niet meer zo boos leek, begon ik me zelf ook op de baby te verheugen. Ik was erg trots op het feit dat ik moeder zou worden en het was nu toch al gebeurd. In het dorp was men er inmiddels aan gewend en er waren weer nieuwe dingen gebeurd waarover men kon roddelen. Ik vergat mijn schaamte langzaam maar zeker en wachtte in spanning af.

Ik kreeg enorme trek in black pudding en mijn moeder vertelde me dat ik altijd moest proberen om dat soort verlangens te vervullen. Als een vrouw zichzelf op zo'n moment namelijk ergens zou aanraken (krabben of iets dergelijks), dan is er een grote kans dat het kind geboren wordt met een geboortevlek op precies dezelfde plaats. Zolang de trek niet gestild is moet je proberen jezelf niet te krabben of aan te raken. Blijkbaar ben ik daar niet goed in geslaagd, want mijn dochter werd geboren met een grote zwarte plek op haar dijbeen.

Mijn opluchting duurde echter niet zo lang want Dwayne liet zich steeds minder zien en het gerucht ging dat hij met een andere vrouw in het dorp omging, terwijl hij ook enkele malen met een meisje uit Roseau gesignaleerd was. Als hij op bezoek kwam, nam hij altijd eten voor me mee en hij bleef heel vriendelijk tegen mijn moeder, maar ik maakte me grote zorgen. Dwayne sprak niet over een huwelijk en ik wilde er niet zelf over beginnen. Ik wilde zelf eigenlijk ook niet echt trouwen – ik voelde me nog te jong – en mijn moeder drong, wegens de geruchten, ook nooit op een huwelijk aan (zelfs niet in het begin toen ze zich nog zo voor me schaamde), maar het stak me toch wel dat hij het hele onderwerp uit de weg ging en mij leek te ontwijken.

Toen ik ruim zeven maanden was had hij me nog nooit iets voor de baby gegeven. Ik leefde van mijn moeders inkomen en wilde haar niet om dingen voor de baby vragen. Het is trouwens de verantwoordelijkheid van de vader om de moeder te helpen met de aanschaf van dingen die voor het kind nodig zijn. Ik zag wel dat mijn moeder zich ook boos maakte, maar tegen mij zei ze dat ik me geen zorgen moest maken en dat ik vooral geen ruzie mocht maken met Dwayne. Het is slecht voor een zwangere vrouw om zich zorgen te maken en om zich op te winden. Dat kan schadelijk zijn voor het kind, sommigen zeggen zelfs dat het kind er achterlijk door kan worden, en het kan slecht zijn voor de bloeddruk van de moeder. Een te hoge bloeddruk kan dodelijk zijn voor de moeder en het kind uitdrogen, heb ik gehoord. Ik heb daarna geprobeerd om me geen zorgen te maken en rustig af te wachten, maar er gebeurden tijdens de laatste maanden van mijn zwangerschap twee dingen die me zo opwonden, dat ik daarna voortdurend ongerust was over de gezondheid en het uiterlijk van mijn kindje. De eerste schok kreeg ik toen ik na een bezoek aan een nicht onderweg naar huis bijna op een slang trapte. Ik liep een beetje te mijmeren en plotseling hoorde ik vlak voor me een hevig gesis. Ik zag een grote slang wegschieten. Ik schrok enorm van het dier, maar ik schrok nog heviger toen ik plotseling dacht aan wat een tante van een vroegere klasgenoot van me was overkomen. Zij was toen ze haar derde kind verwachtte eens vreselijk geschrokken van een krab. Haar kind werd later geboren met kromme armen, net zoals die van de krab. Omdat ik zo geschrokken was van de slang was ik bang dat mijn kind misschien een geschubde huid zou hebben of in iets anders op een slang zou lijken. Toen ik mijn moeder erover vertelde zei ze dat ik het zo snel mogelijk uit mijn hoofd moest zetten omdat ongerustheid niet goed is voor een zwangere vrouw, maar ik

bleef erover piekeren want je hoorde zoveel van dat soort verhalen. Trouwens, ik denk dat de groene ogen van mijn dochter toch iets te maken hebben met mijn gevoelens tijdens de zwangerschap. Ik had een tante aan vaderskant die me als kind al vreselijk bang maakte als ze me met haar groene ogen aankeek. Zelfs later voelde ik me nog steeds ongemakkelijk als ik haar tegenkwam. Omdat zwangere vrouwen emoties vaak sterker voelen heeft dat blijkbaar gevolgen gehad voor mijn baby, want zij heeft nu ook groene ogen en rood haar, net als mijn tante.

Omdat mijn moeder me tegen ongerustheid en opwindning wilde beschermen, veroorzaakte ze zonder dat het haar bedoeling was de tweede schrik. Hoewel ze er met mij nooit over sprak, was ook zij erg ongerust over de geruchten die er over Dwayne gingen en was ze erg boos dat hij nog niets voor de baby had gebracht. Toen ik dus op een middag niet thuis was, ik weet niet meer waar ik was, en Dwayne een van zijn onverwachte bezoeken bracht, had ze hem geconfronteerd met de geruchten en hem bovendien gezegd dat hij niet langer welkom was zolang hij zijn verplichtingen tegenover mij niet was nagekomen.

Dwayne, die altijd zijn best had gedaan om problemen met haar te vermijden omdat ze in het hele dorp bekend was wegens haar scherpe tong en haar temperament, vond dat hij onrechtvaardig bejegend werd door iemand die hij altijd zo vriendelijk had behandeld. Omdat hij niet de kans kreeg zich te verdedigen verloor hij al snel zijn zelfbeheersing en begon mijn moeder te slaan met een stok. Ik kwam net thuis toen mijn moeder in elkaar zakte. Gelukkig bleek er niets ernstigs met haar aan de hand te zijn, alleen een paar schrammen en blauwe plekken, maar ik was furieus. Ik was zo boos dat Dwayne onder de indruk raakte en zo snel mogelijk verdween.

Gedurende lange tijd was ik zo boos dat ik hem voor de rechter wilde slepen, ten eerste vanwege mishandeling en ten tweede om financiële ondersteuning voor zijn kind af te dwingen. Mijn moeder raadde dat echter dringend af. Ze vond dat ik in mijn positie niet de aandacht op mezelf moest vestigen. Ze was bang dat de mensen ons maar 'troublemakers' zouden vinden en bovendien leek het haar beter voor mij en mijn baby als ik de hele zaak maar zo snel mogelijk zou vergeten. Ze had nog een reden, maar die vertelde ze me pas veel later, toen het kind al lang gezond ter wereld was gekomen: enkele dagen tevoren was een buurvrouw haar komen vertellen dat Dwayne in een ander dorp een vrouw met een kind had. Toen deze vrouw had gehoord van Francisca's zwangerschap had ze van Dwayne geëist dat hij met Francisca zou breken. Toen bleek dat Dwayne dat niet had gedaan, had ze gedreigd om zelf iets aan mijn zwangerschap te doen. Ze wilde iemand betalen die moest voorkomen dat de baby geboren zou worden. Er zijn talloze voorbeelden bekend van dit soort hekserij en iedereen kent wel een vrouw die tot in het oneindige zwanger bleef, die geen weeën kreeg en wier kind nooit geboren werd, of die slechts door middel van een keizersnede in het ziekenhuis kon bevallen. In een enkel geval bleek het kind gestikt te zijn doordat de navelstreng rond het nekje gewikkeld was.

Hier in het dorp is dat zelfs verleden jaar nog gebeurd. Je kent de dochter van C toch wel? Zij had een heel moeilijke bevalling. Ze had eerst de hele tijd weeën, maar het kind wou maar niet komen en na een tijdje bleven zelfs de weeën weg. De dokter moest geroepen worden, maar ook hij had er moeite mee. Het kind moest er met een tang worden uitgehaald en het had een heel vervormd hoofdje zeggen

ze. C vertelde me laatst dat haar zuster al eerder naar haar toegekomen was met kruiden voor haar dochter. De dochter van A was namelijk zwanger door dezelfde man, je weet wel die politie-agent, en men vreesde dat A "iets voor C's dochter zou zetten". A schijnt zich met dat soort dingen wel vaker in te laten. Die politie-agent ontkende dat hij iets met A's dochter te maken had en onmogelijk de vader van haar kind kon zijn, maar dat zeggen mannen altijd als ze zich in de problemen hebben gewerkt. Hoe dan ook, C had de kruiden geweigerd zei ze, omdat ze een fatsoenlijk mens was en zich niet met dat soort dingen wilde inlaten en omdat haar dochter haar vriend wel scheen te (willen) geloven. C's dochter had trouwens wel ruzie gemaakt met A's dochter (hier vlak voor de winkel) omdat die haar zwangerschap wilde gebruiken om de vader aan zich te binden. Dingen kunnen raar lopen want nu C's dochter niet meer bij die man woont, gaat ze weer gewoon met A's dochter om en laten ze de kinderen (broer en zus) met elkaar spelen. Die man heeft trouwens wel zijn naam aan het kind van C's dochter gegeven, maar niet aan het andere kind, dat heeft gewoon de naam van de moeder.

Enfin, mijn moeder was dus bang dat wanneer de hele zaak in het openbaar zou komen ten gevolge van de rechtszaak, dit de vrouw er misschien toe zou aanzetten om haar dreigementen waar te maken.

Ik heb Dwayne echter wel bedreigd met een rechtszaak toen hij na enkele dagen terug kwam om te zien wat ik zou gaan doen. Hij was zo bang om voor iedereen voor gek te staan tijdens een rechtszaak, dat hij aanbood om alle dingen die ik nodig had voor de baby nog diezelfde week te brengen. Hij bood telkens maar weer zijn excuses aan voor het feit dat hij zich zo had laten gaan. Omdat het de eerste keer was, en omdat hij zo aandrong, heb ik de zaak maar laten rusten. Misschien had ik er beter aan gedaan als ik dat niet had gedaan, want naarmate hij ouder werd werd hij steeds 'hastier' (geneigd om snel te slaan). Ik denk dat die agressiviteit hem in het bloed zit want het is later nog verschillende keren gebeurd en ik heb kort na de geboorte van ons derde kind uiteindelijk een eind aan onze relatie gemaakt. Hij had toen eerst geprobeerd om me met een mes te lijf te gaan. Daarna, toen het mes door mijn moeder was afgepakt, had hij zo hard geslagen dat de afdrucken van zijn handen nog dagenlang op mijn huid te zien waren. In die tijd was hij trouwens verliefd geraakt op een andere vrouw en was ik het zat om me nog langer door hem te laten uitschelden en me druk te maken over zijn driftbuien.

Hoewel ik nooit meer iets hoorde over de vrouw die mijn baby had bedreigd, gaf mijn moeder me voor alle zekerheid bush-teas te drinken die de invloed van deze hekserij moesten neutraliseren. Ik weet niet meer precies welke bush ze me gaf, maar een ervan was in ieder geval *twef*, een erg bitter kruid, dat ook bij gewone bevallingen wordt gebruikt om de geboorte sneller en gemakkelijker te laten verlopen. Of het nu door die kruidentheeën komt of doordat die vrouw haar dreigement nooit heeft uitgevoerd weet ik niet, maar mijn eerste kind, een dochter, werd zonder complicaties geboren in het oude ziekenhuis in Roseau.

Tijdens de bevalling had ik wel afschuwelijke pijnen in mijn rug, zodat er ik-weet-niet-hoeveel kussens onder me gelegd moesten worden, maar toen de pijn echt hevig werd en ik me niet langer stil kon houden en wel moest kreunen kwam de vroedvrouw. Ze kon het hoofdje van de baby al zien en zei me dat ik moest persen.

Het kind was er binnen een half uur. Het werd met het gezichtje naar beneden geboren en het enige bijzondere was dat het vlies nog om het hoofdje zat.

Volgens mijn moeder zijn kinderen die zo geboren worden helderziend. Bovendien zijn ze automatisch beschermd tegen hekserij. De helderziendheid kan kleine baby's trouwens bang maken zodat ze veel huilen. Om dat te voorkomen moet een stukje van het vlies gedroogd en verpulverd worden en dan vervolgens in een thee worden opgedronken. De vroedvrouw heeft echter het vlies van de baby afgenomen en direct weggegooid. Gelukkig heeft mijn dochtertje nooit echt last van visioenen gehad. Wel gebeurt het soms dat ze dingen ziet in haar dromen. Enkele jaren geleden bijvoorbeeld werd ik heel erg ziek werd en dacht dat ik echt krankzinnig aan het worden was. Het leek wel of er insecten in mijn hoofd rondzwermde. Nooit stonden mijn gedachten stil, ik kon me niet meer concentreren en kwam niet meer tot rust. Ik had zelfs geen tijd meer om te eten en werd heel mager, nog magerder dan ik nu ben. Mijn dochter had een droom waarin ze een vrouw tegenkwam op de weg langs het huis van M, je weet wel bij die kruising daar. Toen ze een gesprek met haar begon, vertelde de vrouw haar dat ze nog steeds jaloers op mij was omdat ik toen ik nog voor de klas stond eens een soort bonus van tweehonderd dollar had gekregen. Zijzelf was in die tijd een collega van me, maar had die bonus niet gekregen terwijl ze er meer recht op had. Ze was daarop naar iemand toegegaan om mij te laten beheksen, "to fix me up". Nu, jaren later had het mij eindelijk te pakken. Even verderop kwam mijn dochter, nog steeds in haar droom, mijn moeder tegen. Die vertelde haar wat we moesten doen om het kwade de baas te worden. De volgende dag kwam mijn dochter, die niet meer hier woont, me opzoeken en vertelde dat ze in een droom had gehoord hoe ik van mijn problemen af kon komen. Ze vertelde toen nog niet precies hoe, want dan werkt het niet meer, maar ik was korte tijd daarna weer beter.

Zo zie je maar weer dat het beter is bescheiden te blijven en te voorkomen dat mensen jaloers op je worden. Je moet dus nooit laten zien dat je een meevaller hebt gehad of zo iets. Dan heeft niemand een reden om zich aan je te ergeren. Vooral als je zwanger bent is dat belangrijk, want dan gaat het ook om je kind. Gelukkig is de bevalling van mijn oudste kind helemaal goed verlopen. Pas na de bevalling begonnen voor mij problemen, maar die waren niet het gevolg van kwade opzet, maar van oud, vuil bloed dat na de geboorte in mijn buik was achtergebleven. De vroedvrouw had mij volgens mijn moeder blijkbaar niet goed gemasseerd en had niet gewacht tot alles naar buiten was gekomen. Ik kreeg al kort na de bevalling afschuwelijke pijnen. Ik kon mijn baby niet eens vasthouden. De zuster gaf mij tabletten maar die hielpen niet erg. Mijn moeder mocht zolang ik in het ziekenhuis was niets doen dan een warmwaterkruik op mijn buik leggen. Toen ik thuis kwam bracht ze me meteen naar L, die me massages gaf en me vertelde dat ik een 'wash-out' nodig had. Ik moest een thee maken van het sap van de 'sour orange' en wat 'moubain' bladeren en er castorolie en honing aan toevoegen. Ik moest deze thee drie maal nemen, na ieder massage, en daarna voor drie dagen in bed blijven. L gaf me ook het advies om mijn buik te omwikkelen met een doek met wat 'gwen enbas feille' erin, zodat ik mijn oude vorm zou terug krijgen.

Pas toen ik een beetje opgeknapt was, kon ik van de baby gaan genieten. Ik bezat toen slechts een onderbroekje en een bedrag van ongeveer tien dollar op mijn

bankrekening. Dwayne was zijn belofte nooit nagekomen en ik had alleen een paar oude spulletjes voor de baby. Lange tijd was ik afhankelijk van mijn moeder voor mijn eten en voor de dingen die ik voor de baby nodig had. Ze wilde niet dat ik het geld van de bank zou halen of een paar gouden oorbellen die ik van een tante had gehad zou verkopen.

Anja

Ik werd in 1958 geboren in het huis van mijn oma in Den Haag, waar mijn ouders sinds hun huwelijk inwoonden. Ik was het eerste kind. Toen ik twee jaar was werd mijn oudste broer geboren en toen ik vier was verhuisden we naar een eigen woning. Daar werd mijn jongste broer geboren toen ik bijna zeven was. Ik zat toen net een jaar op de lagere school. Op mijn twaalfde ging ik naar de middelbare school. Ik wist toen zelf niet naar welke school ik wilde en dus ging ik maar met een vriendin mee naar een scholengemeenschap die door Jezuiten was opgericht. Ik moest elke dag drie kwartier fietsen om er te komen. Na zes jaar haalde ik het einddiploma van het Gymnasium (alfa) en vertrok naar Amsterdam. Daar studeerde ik eerst een jaar Franse taal- en letterkunde aan de Vrije Universiteit, maar schakelde toen over op Niet-Westerse Sociologie aan de Universiteit van Amsterdam. Dat bleek hetzelfde te zijn als Culturele Antropologie. In 1984 voltooide ik mijn doctoraal scriptie over een medisch-antropologisch veldwerk waarvoor ik in 1983 in Suriname was geweest. Van eind 1984 tot eind 1986 werkte ik als kandidaatsassistent voor de vakgroep CANSA (Culturele Antropologie/Niet-Westerse Sociologie Algemeen). Aan het begin van 1986 studeerde ik af als cultureel antropoloog. In 1987 vertrok ik naar Dominica voor het onderzoek naar kinderverzorging.

Ik had tot dat moment nooit serieus overwogen om aan een kind te beginnen, hoewel ik in de loop van de jaren wel steeds minder afschuw kreeg van het idee zelf ooit moeder te worden. Kinderen waren iets voor de toekomst. Ze hadden tot nu toe nooit in mijn leven gepast en ze zouden in elk geval voorlopig mijn plannen in de weg staan.

Bij mijn aankomst op het vliegveld van Dominica ontmoette ik S. Hij werkte op het vliegveld, maar had zijn dienst er juist opzitten. Hij bood me een lift naar de stad aan. Onderweg vroeg ik hem of hij niet toevallig een woning voor me te huur wist. Hij beloofde dat hij hier en daar zou informeren. Toen ik een half uur op mijn hotelkamer was werd ik gebeld. S zou me over een uurtje op komen halen om drie leegstaande woningen te bezichtigen. De volgende dag verhuisde ik al. S bracht me naar de nieuwe woning. 's Avonds gingen we ergens iets drinken en S deelde me mee dat hij wel geïnteresseerd in mij was. Ik zei hem dat ik hem dankbaar was maar dat het daar toch echt bij bleef. Hij drong niet aan maar zei alleen: "When you are ready, any time.....".

In de loop van de daarop volgende weken kwam hij nu en dan langs om te zien of alles goed ging. Meestal nam hij iets te eten voor me mee. Hij wist bovendien een betrouwbare auto voor een redelijke prijs voor me te vinden. Hij werd nooit vervelend en drong nooit aan. Van het een kwam toch het ander en na bijna een jaar begonnen zich allerlei alarmerende verschijnselen voor te doen. Ik kreeg te kampen

met misselijkheid en een hamburger op een reclameposter was genoeg om me naar een toilet te laten vluchten. Toch kon ik me nauwelijks voorstellen dat ik zwanger zou zijn. Dat was gezien de maatregelen die ik nam vrijwel onmogelijk. Of was ik, net als de vele vrouwen die ik tegenkwam, toch iets te zorgeloos geweest omdat het moederschap zo vanzelfsprekend en zo natuurlijk leek en iedereen om me heen kinderen had of kinderen kreeg zonder dat dat gevolgen leek te hebben voor hun baan of carrière?

Onder dergelijke omstandigheden was het moeilijk me te herinneren waarom het moederschap zo problematisch had geleken toen ik nog in Nederland was. Misschien had ik daarom risico's genomen die ik anders nooit genomen zou hebben. In ieder geval heb ik nooit serieus overwogen om de zwangerschap af te breken. Na de eerste schrik begon ik me erg op het moederschap te verheugen en stonden alleen de misselijkheid en zorgen over reacties van de vader, mijn nieuwe kennissenkring (grotendeels bestaande uit mijn informantes) en het thuisfront mijn blijdschap nog in de weg. De vader was op dat moment op vakantie in de U.S.A., dus die zorgen kon ik nog even van me afzetten. Het thuisfront reageerde voor het overgrote deel positief en tot mijn verbazing waren de meesten in het geheel niet verrast. Mijn ouders besloten onmiddellijk dat ze rond het tijdstip van de bevalling naar me toe zouden komen. Mijn moeder zou dan nog enkele weken na de bevalling blijven zodat ze me kon helpen wennen aan het moederschap.

Ik wilde in Dominica eigenlijk niemand iets vertellen voordat ik de kans had gehad S op de hoogte te stellen, maar men was me voor. Toen ik een van de deelnemende moeders ging opzoeken, vroeg ze me met pretlichtjes in de ogen "Anja, mag ik je een persoonlijke vraag stellen?". "Je hebt gelijk", zei ik, "maar hoe weet je dat nou?" Ze had het aan mijn gezicht gezien (een tevreden uitdrukking, zei ze, terwijl ik dacht dat ik groen zag van ellende en misselijkheid) en aan mijn middel dat aan het uitdijen was. Ze was enthousiast.

Een vrouw uit de tweede onderzoeksgroep vertelde me dat ze van me had gedroomd en dat er in die droom ook vissen waren voorgekomen. Dat duidt meestal op een zwangerschap, zei ze en dus had ze besloten om het mij maar rechtstreeks te vragen. Ze was blij voor me, want een vrouw zonder kinderen is net als een boom die geen vruchten draagt, waardeloos. Ik was tenslotte al in de dertig en ik zou me nu wel opgelucht voelen. Toen haar eigen dochter op negentienjarige leeftijd zwanger was geraakt zonder uitzicht op een huwelijk, was ze niet boos op haar geworden, vertelde ze mij bij dezelfde gelegenheid. Zelf had ze maar twee kinderen en had dat altijd betreurd. Ook al zijn de omstandigheden dan misschien niet zo gunstig, het feit dat je moeder wordt weegt tegen alles op, zelfs tegen de schaamte die je voelt als je kind gedoopt wordt op de speciale dag die is ingesteld voor buitenechtelijke kinderen.

Al deze reacties hadden als gevolg dat ik steeds trotser werd op mijn zwangerschap. Ik kreeg het gevoel dat ik nu werkelijk iets fantastisch had gepresteerd. Ik zou die prestatie in de toekomst zelfs nog kunnen verbeteren door het kind ook werkelijk gezond ter wereld te brengen.

Mijn zorgen over de opvang van de baby later waren ook snel opgelost. De moeder van een van mijn vriendinnen had aan haar dochter gevraagd of ik de zorg voor het kind aan haar zou durven toevertrouwen. Op dat moment had ik zelf juist

besloten om haar te vragen of ze dat voor me zou kunnen doen. Ik vond haar namelijk bijzonder sympathiek en de manier waarop ze voor het dochttertje van mijn vriendin zorgde sprak me erg aan. Vanaf zijn zesde week bracht ik mijn zoontje iedere dag bij haar. Dat is zo gebleven totdat ik weer naar Nederland moest terugkeren.

Na al deze prettige ervaringen kwam de reactie van S als een koude douche. In eerste instantie trok hij zijn vaderschap in twijfel en insinueerde dat er ook andere kandidaten waren. Ik moest zelf maar weten wat ik zou doen, maar hij bleef er buiten. Na enkele weken veranderde dat en begon hij naar buiten toe de trotse vader te spelen, maar gedurende de hele zwangerschap probeerde hij als hij een van zijn slechte buien had mij te kwetsen door zijn vaderschap weer in twijfel te trekken. Als hij opbelde of langskwam wist ik nooit of hij in een bezorgde, liefhebbende bui was, of in een wrede, kwetsende. Soms bracht hij een vriend mee en begon hem dan te vertellen wat voor een slechte vrouw ik wel niet was. Ik begon erg tegen zijn bezoeken op te zien en werd nerveus als de telefoon ging. Soms bracht hij een krat met fruit, of een pond melkpoeder omdat dat goed voor de baby zou zijn, maar nooit gaf hij geld of dingen voor de baby.

Geheel volgens de Dominicaanse traditie, vatten de vrouwen in mijn kennissenkring belangstelling op voor het doen en laten van S. Hij kwam niet uit het dorp, dus er was vrij weinig over hem bekend. Een van de dingen die ze over hem te weten kwamen, en die ze dus onmiddellijk aan mij doorvertelden, was dat de vrouw die aan mij was voorgesteld als zijn werkster in werkelijkheid een vriendin was. Ze hadden vroeger samengewoond. Nu deed ze nog wel het huishouden en kookte ze voor S en zijn dochter, maar 's avonds ging ze gewoonlijk naar haar eigen huis. Ze was echter boos over mijn zwangerschap en mijn vriendinnen waarschuwden mij voor eventuele problemen bij de bevalling. Een van hen raadde mij aan om een medaillon met een heilige erop te kopen en dit door de priester te laten wijden. Wanneer het kind geboren was moest ik zo snel mogelijk het medaillon op zijn hemdje spelden. Het kwaad zou dan geen kans meer hebben.

Later werden me nog veel meer methoden geadviseerd om de slechte bedoelingen van eventuele mededingsters af te wenden. Tijdens de interviews over dit onderwerp had ik voornamelijk te horen gekregen dat men zich niet met dergelijke zaken inhield en dat niemand een reden had hen iets aan te doen. Nu bleek dat bijna iedereen wel iets dergelijks van nabij had meegemaakt en dat er ontelbare manieren waren om het kwaad te bestrijden.

Dat bleek ook het geval toen ik met enkele vrouwen over S's houding sprak. Ik voelde me voor de gek gehouden en schaamde me daarvoor. Ik was ook boos dat ik in een positie beland was waarin ik als het ware met een andere vrouw moest concurreren. De reactie van mijn vriendinnen was echter heel laconiek. Zo zijn de mannen. Vrouwen zijn geboren om daaronder te lijden. Heel veel van de vrouwen bleken vergelijkbare ervaringen te hebben gehad en van sommige verhalen rezen me de haren te berge. Ik begon werkelijk te geloven dat er geen aardige kerels in het land rondliepen. Toen ik het daarover met een van mijn vertrouwelingen had, zei ze dat er wel een paar waren, maar dat ze zo zeldzaam waren dat je ze nooit tegenkwam. Bovendien waren ze natuurlijk al netjes getrouwd. Toen ik het voorbeeld noemde van een man die we allebei kenden en die altijd thuis was en verder heel hard werkte, merkte ze op dat dat waarschijnlijk slechts betekende dat hij

slimmer was dan de anderen; hij wist het gewoon allemaal beter te verbergen. In die dagen was het beeld dat ik me van de Dominicaanse man begon te vormen niet erg sympathiek, maar ik ben later wel enkele mannen tegengekomen die mij noodzaakten mijn mening te herzien.

Zet het van je af, want het is slecht voor jou en je kind om je zorgen te maken. Hou je rustig en maak geen ruzie, want dat is in jouw positie te riskant. Eet goed, neem genoeg rust en concentreer je op het kind. Als jij niet relaxed bent dan voelt het kind zich niet welkom en dan loop je grote kans dat het later lastig of onzeker zal zijn. Dat waren de adviezen die ik kreeg. Er waren meer verschillen van mening over de vraag of ik bij S moest aandringen op (financiële) ondersteuning. Zelf was ik dat helemaal niet van plan en sommigen vonden dat ik dat inderdaad maar beter niet kon doen omdat dat slecht was voor mijn gemoedrust. Bovendien had ik een baan en was dus niet direct afhankelijk van zijn hulp. Anderen vonden het echter een principekwestie. Mannen probeerden volgens hen altijd onder hun verplichtingen uit te komen en vrouwen waren daaraan medeschuldig als ze het hun te makkelijk maakten. Ik kreeg vaak te horen dat S niet wilde bijdragen omdat hij wel wist dat ik te 'soft' was.

Dat veel vrouwen zich overigens niet aan hun eigen adviezen houden bewees een van mijn vriendinnen, toen ze er vlak voor de geboorte van haar dochtertje achter kwam dat een andere vrouw ook zwanger was van haar vriend. Ze zocht hem op op zijn kantoor en begon hem te slaan met een paraplu. Thuis knipte ze al zijn kleren in kleine stukjes en strooide ze uit over het erf bij het huis van de andere vrouw en toen de vriend later thuis kwam gooide ze een thermosfles met kokend water naar zijn hoofd die gelukkig net miste. Ze vertrouwde mij toe dat ze nachtmerries had bij het idee dat haar kind een meisje zou blijken te zijn want ze zou niet willen dat ze hetzelfde zou moeten meemaken; deze episode was niet de eerste geweest. Ze was achteraf blij, zei ze, dat de fles haar vriend niet had geraakt, want zo zou ze door toedoen van hem in grote moeilijkheden hebben kunnen komen. Ze had kalm moeten blijven en gewoon met hem moeten breken. Dat had ze in de afgelopen jaren trouwens al vaker geprobeerd, maar "Anja, I don't know why love is doing this to us, he always could make me make up with him again."

Een andere vriendin kwam wanhopig bij me langs omdat iemand haar verteld had dat haar man iets had met een vrouw in de stad. Haar man was echter razend geworden toen ze hem erover aansprak. Hij ontkende niet zozeer, maar vond haar "too troublesome". "A woman is supposed to respect her husband." Als ze niet tevreden met hem was, dan moest ze maar een ander zoeken, vond hij en was weer bij zijn moeder ingetrokken. Ik trachtte haar te kalmeren en raadde haar aan zich niet te veel op te winden. "Ja, dat zegt mijn moeder ook", zei ze, "maar ik kan het niet uit mijn hoofd zetten. Hoe moet ik het kind straks onderhouden?" Ze kwam uit een dorp aan de noordkust en had geen familie in de buurt. Ze had evenmin land tot haar beschikking om iets aan groenteteelt te doen.

Ondanks alle zorgen kwam ik toen ik vijf maanden zwanger was weer in rustiger vaarwater. Ik slaagde er inderdaad in om S uit mijn gedachten te zetten. Vanaf de vierde maand was mijn misselijkheid verdwenen. In plaats daarvan begon ik me steeds energiever te voelen en bleef ik van vertrouwen in de goede afloop.

Mijn buik groeide echter maar langzaam. De Dominicaanse vrouwenarts die mijn zwangerschap begeleidde was er tevreden over, maar mijn vriendinnen niet. Ik moest maar eens wat beter gaan eten zei een van 'mijn moeders'. Ik at vast niet genoeg 'groene' groente. Ik kreeg een hele zak met verse groenten mee naar huis. Ik moest maar eens gaan wandelen als het bijna volle maan was, als de maan nog groeide, meende een andere moeder. Daarvan zou mijn baby ook groeien, maar kijk wel uit dat je niet struikelt in het donker. Een standaard grapje over mijn kleine buik was: "You are not making a rat there, are you?"

De vorm van mijn buik vormde evenzeer aanleiding tot discussie. Bijna iedereen was ervan overtuigd dat het een meisje zou worden en er waren verschillende redenen voor die conclusie. In de meeste gevallen kwam het door de vorm van mijn buik. Die was rond. De navel stak niet erg uit. Deze vorm heeft de buik meestal als er een meisje in zit, werd mij verteld. Bij een jongetje wordt de buik lang en puntig. Een van de echtgenoten van mijn vriendinnen voorspelde eveneens een dochter, omdat hij dat in een droom gezien had. Een andere reden om een meisje te verwachten was mijn afkomst. Omdat blanke vrouwen in het verleden altijd gebruik maakten van huishoudsters, kooksters en kindermeisjes, had men nu nog steeds het gevoel dat blanke vrouwen op dat gebied hulpbehoevend zijn. Ik had dan wel veel onderwijs genoten en werkte wel zelfstandig, maar van het echte leven wist ik waarschijnlijk niet veel. Ik had ook helemaal naar Dominica moeten komen om eindelijk eens zwanger te raken (een grapje dat regelmatig terug kwam en dat enige waarheid bevatte). Ik zou het dus ook wel niet presteren om een jongetje te produceren. Hoewel vrouwen bij latere zwangerschappen meestal geen duidelijke voorkeur hebben voor een dochter of een zoon (jongens zijn goedkoper, maar meisjes kunnen helpen en zorgen later meestal beter voor je), geven ze wel de voorkeur aan een jongen als eerstgeborene. "Your womb is blessed", zegt men dan. Hoe dan ook, men verwachtte zo'n prestatie niet van mij.

Er waren er slechts twee die de komst van een jongetje voorspelden: de dokter op grond van een 'scan' en een vriendin die zich mijn misselijkheid herinnerde. Jongens zijn lastiger dan meisjes en dat merk je al tijdens de zwangerschap. Je voelt je vaker misselijk, ze bewegen veel meer in je buik en de bevalling is zwaarder, vertelde ze me. Toen ik een van de moeders vertelde dat de baby volgens de dokter een jongetje was, moest ze lachen. "Doctors don't know everything!" Tijdens haar laatste zwangerschap had de dokter ook een scan gemaakt. Ze had al drie dochters en was blij te horen dat ze nu ook een zoon zou krijgen omdat de vader zich wat ongemakkelijk begon te voelen. Ze kreeg echter weer een dochter.

S vertrouwde blijkbaar wel op de dokter. Hij sloot allerlei weddenschappen af met vrienden die van de echo niets wisten en op grond van de vorm van mijn buik veilig op een meisje dachten te kunnen gokken.

Toen ik de dokter vertelde dat niemand het met zijn prognoses eens was, en dat ik had gehoord van gevallen waarin hij het mis had gehad moest hij lachen, maar benadrukte wel dat hij nooit zei: "het is een meisje" of "het is een jongen", maar "het *lijkt* op een ...". Toen mijn zoon ter wereld kwam, was het eerste wat de dokter zei: "Zie je wel, een jongen!" en daarna: "En hij heeft jouw haar". Ikzelf was, onlogisch genoeg, trots dat ik had kunnen laten zien dat ik best een zoon kon baren,

maar toch antwoordde ik iedere keer als ik geccomplimenteerd werd met mijn zoon dat ik een dochter net zo fijn had gevonden.

Dat gevoel dat ik me moest bewijzen is overigens altijd gebleven. Toen ik aan het eind van de zwangerschap naar het ziekenhuis moest met de eerste verschijnselen van een zwangerschapsvergiftiging, zagen mijn vriendinnen dit weer als bewijs van mijn onbekendheid met de praktische kanten van het leven. Niet goed gerust, te veel van dat moderne voedsel waarschijnlijk, je te veel opgewonden, te lang door-gewerkt, enzovoort, was hun uitleg. Ik kon hen er maar niet van overtuigen dat ik me heus netjes volgens hun adviezen had proberen te gedragen. Bovendien, waren niet heel veel Dominicaanse vrouwen bij mij in het ziekenhuis met precies dezelfde verschijnselen? Die waren blijkbaar net zo eigenwijs.

In het ziekenhuis lagen alleen maar vrouwen die ik niet kende. Ze waren net zo nieuwsgierig als mijn kennissen, maar probeerden niet meteen me te bemoederen, althans niet de eerste dagen. Zij waren eerder benieuwd hoe ik het er tijdens de bevalling zou afbrengen. "Ga je hard gillen?", vroegen ze mij de hele tijd. "Ik weet het niet", zei ik, "maar als ik dat doe dan geeft dat toch niet?"

Het gaf blijkbaar wel. De verloskamer lag direct naast de zaal en was er alleen van gescheiden door een paar klapdeuren. Alles wat er daar gebeurde was op de zaal te horen. Toen op een nacht een jonge vrouw moest bevallen was haar geschreeuw oorverdovend en niemand kon nog slapen. De volgende dag werd ze daarover ernstig bekritiseerd door haar zaalgenoten. "Schandalig om je zo te laten gaan." Bij alle zenuwen die ik had over de bevalling zelf kwam nu ook nog het gevoel dat ik aan mijn zaalgenoten moest bewijzen dat ik heus niet zo kinderachtig was dat ik in gillen zou uitbarsten. Gedurende de bevalling, die volgens Dominicaanse maatstaven zo lang duurde dat men zich op zaal ernstig zorgen begon te maken, was ik me er voortdurend van bewust dat men met extra aandacht lag te luisteren. Ik heb niet geschreeuwd, maar wel af en toe flink gevloekt. In het Nederlands, dus dat gaf niet.

Mijn zwangerschap was, afgezien van de ziekenhuisopname aan het eind, voor-spoedig verlopen, maar één gebeurtenis veroorzaakte nog wel wat onrust. Uit eerdere interviews was me al duidelijk geworden dat hevige emoties zoals schrik, afkeer, angst en boosheid slecht zijn voor het kind, dat mismaakt ter wereld zou kunnen komen. Dit blijkt ook uit Francisca's verhaal. Toen ik op een dag op het punt stond om naar het vliegveld te gaan om iemand op te pikken, liep er juist toen ik de deur uitkwam een hond binnen. De hond was blijkbaar net aangereden, want hij sleepte met zijn achterlijf en bloedde hevig. Binnen een mum van tijd zat mijn hele huis onder het bloed. Ik kon de hond daar niet laten, maar hij was zo angstig dat hij naar me gromde en beet als ik in de buurt kwam. Ik moest er een buurman bij halen die de hond met behulp van een touw naar buiten wist te trekken. Later moest ik telkens aan de verhalen over misvormingen denken en hoewel ik mezelf verzekerde dat ik daar niet in geloofde, kwam het me gedurende de verdere zwangerschap vaak in gedachten. Een van mijn moeders die ik erover vertelde schrok weliswaar van het verhaal, maar raadde me met klem aan om me er geen zorgen over te maken. Toen ik later mijn zoontje voor het eerst zag was ik blij dat hij recht was van lijf en leden en een prachtig gaaf huidje had.

Eén ding dat me overkwam tijdens mijn verblijf in het ziekenhuis zal ik nooit vergeten. Ik was een week voor de bevalling al ter observatie opgenomen vanwege

een veel te hoge bloeddruk en opgezwollen ledematen. Toen de nachtploeg op de tweede morgen werd afgelost door de dagploeg, herkende ik tot mijn grote schrik de 'werkster' van S. Ik had inmiddels wel gehoord dat zij als verpleegster in het ziekenhuis werkte, maar niet dat zij vroedvrouw was. Wat een ellende. Ik voelde me niet alleen opgelaten en overgeleverd, maar onmiddellijk schoten me alle verhalen over hekserij te binnen. Stel je voor Een vriendin die op dat moment bij me was gaf me onmiddellijk de raad om me door haar niet te laten aanraken en te weigeren haar de bevalling te laten doen als het toevallig haar dienst was. Ik was het wel met haar eens. Niet zozeer vanwege de hekserij, maar meer omdat ik me kon voorstellen dat ik tijdens de bevalling wel wat anders aan mijn hoofd zou hebben. Ik zag er vreselijk tegenop om de dokter te vragen of een andere vroedvrouw de bevalling zou kunnen doen, want ik wilde geen 'troublemaker' zijn. Het gesprek met de dokter viel mee. Blijkbaar was hij al op de hoogte (zoals iedereen op de zaal). S liet zich tijdens die week trouwens niet meer zien.

Natuurlijk had ze dienst toen ik moest bevallen. De andere vroedvrouw mocht echter de bevalling doen. Om zeven uur in de ochtend ging ik aan het infuus dat de weeën moest opwekken. Ik had de gruwelijkste verhalen gehoord over die 'drips'. De pijn zou veel erger zijn, enzovoort. Om vijf uur 's middags werd het echt erg, maar ik mocht pas na zessen beginnen met het persen. De baby wilde niet komen en zijn hartslag ging achteruit. De vroedvrouw werd ongerust en belde de dokter. In de tussentijd haalde ze er 'de andere vroedvrouw' bij. Die had namelijk veel meer ervaring en stond erom bekend dat ze goed en efficiënt was. Ze wist inderdaad onmiddellijk wat er moest gebeuren en ondanks alles had ik vertrouwen in haar competentie. Helaas begon ze erg onaangenaam tegen me te schreeuwen toen ik volgens haar niet hard genoeg werkte, maar dat hoorde ik nauwelijks meer. Gelukkig was na enige tijd de dokter er. Hij stuurde haar onmiddellijk weg, tot grote geruststelling van mijn vriendin en mijn moeder die inmiddels allebei aanwezig waren. Kort daarna kwam mijn zoontje ter wereld. Een gezonde jongen, met de luidste stem van de wereld.

Tot slot

De twee verhalen hierboven spreken voor zichzelf. De kwetsende ervaringen met de partner, de zorgen en de gevallen van hekserij zouden waarschijnlijk nooit, of op een andere manier, met mij besproken zijn als ik niet in een vergelijkbare positie was komen te verkeren. Die positie dankte ik aan het feit dat ik door mijn ontmoeting met S in de greep kwam van gebeurtenissen die uiteindelijk tamelijk algemeen bleken te zijn en voor iedereen herkenbaar waren. Als gevolg daarvan werd ik door de moeders uit het onderzoek 'geadopteerd' en opgenomen in hun sociale netwerk. Daardoor kreeg ik toegang tot persoonlijke informatie en dorpsroddels. Tegelijkertijd was ik een 'speciaal' geval omdat ik niet zoals de Dominicaanse vrouwen van jongs af aan betrokken was geweest bij praktische zaken als het grootbrengen van kinderen. Ik kreeg dus als het ware een spoedcursus die uiterst relevante informatie opleverde.

Op grond van al die informatie kon ik mij een beeld vormen van het leven van mijn Dominicaanse informantes en beoordelen met wat voor moeilijkheden zij over het algemeen te maken kregen. Dat beeld had ik nodig voor mijn onderzoek, maar het bepaalde ook mijn eigen gedrag en gevoelens omdat ik vergelijkbare ervaringen had. Problemen die tijdens het onderzoek herhaaldelijk door de moeders genoemd werden en die in hun dagelijks leven inderdaad telkens weer bleken op te duiken, stonden bijna altijd in verband met tijdnood, de relatie met de partner en gebrek aan geld, 'lack of cash'. Iedere Dominicaanse vrouw krijgt daar regelmatig mee te maken en ik, behalve met het laatste, uiteindelijk ook. Net als in de meeste landen in de regio, kennen de vrouwen een lange traditie van economische autonomie. Ze zijn verantwoordelijk voor het grootbrengen van de kinderen en kunnen daarbij helaas niet altijd op de vader(s) rekenen. Niet alleen werden relatieproblemen, gebrek aan inkomsten en 'te weinig tijd' door de vrouwen uit de onderzoeksgroepen genoemd als voornaamste oorzaken van stress en hoge bloeddruk, het waren volgens hen ook de voornaamste redenen voor hun tekortkomingen in de zorg voor de kinderen.

Desondanks scheen niemand zich al te grote zorgen te maken over eventuele zwangerschappen. Zelfs verpleegkundigen die verantwoordelijk zijn voor de Family Planning projecten raakten zo nu en dan 'per ongeluk' zwanger. Een vrouw zonder kinderen was niets waard en het moederschap werd gezien als iets positiefs. Het gaf een extra dimensie aan het vrouw-zijn en dat was blijkbaar genoeg reden om werkkring, huishouden en moederschap te combineren, ook al betekent dat een grotere belasting. Dat blijkt ook uit het verhaal van Francisca.

Mijn eigen gevoelens werden hierdoor beïnvloed en toen ik ontdekte dat ik zwanger was, schrok ik veel minder dan ik op grond van mijn vroegere planning verwacht had. De enthousiaste reacties van mijn Dominicaanse kennissen gaven mij een gevoel van trots. Daarbij vergeleken vielen mijn problemen in het niets en kon ik begrijpen waarom onverwachte zwangerschappen zo gemakkelijk geaccepteerd werden. Mijn aanvankelijke zorgen over de gevolgen voor mijn onderzoek (en verdere carrière) verdwenen naar de achtergrond toen duidelijk werd dat ik voor de opvang van mijn kind, net als de Dominicaanse moeders, kon rekenen op een van de andere vrouwen in mijn directe omgeving. Ik kreeg weliswaar persoonlijk met tenminste twee van de drie 'typische' problemen te maken, maar in ruil daarvoor verwierf ik een nieuwe status en was ik in staat met mijn 'gesprekspartners' mee te leven. Ik nam zelfs bepaalde gevoelens van hen over en probeerde in moeilijke situaties soms dezelfde oplossingen.

Andere voorbeelden daarvan zijn mijn blijdschap (tegen al mijn eerdere principes in) over het feit dat ik een zoon had weten te baren, mijn ongerustheid over het uiterlijk van mijn kindje na de ontmoeting met de aangereden hond en mijn 'geduld' met S. Hoewel ik op de hoogte was van spanningen in de man-vrouw verhoudingen door de uitgebreide sociaal-wetenschappelijke literatuur die er over dit onderwerp met betrekking tot de regio verschenen is, begreep ik pas wat dat inhield toen ik er persoonlijk mee geconfronteerd werd. Ik zag al gauw dat de laconieke en relativerende houding van de Dominicaanse moeders noodzakelijk was om te overleven. Ik putte moed uit de wetenschap dat ik niet alleen met dergelijke moeilijkheden te kampen had en dat vele anderen ze hadden weten te doorstaan. Ik heb hun strategie echter nooit helemaal in praktijk kunnen brengen. Ik begreep hun logica en liet hielp me wel om een

houding tegenover S te bepalen, maar soms werd het me te veel en kwam het tot ernstige botsingen met hem. Dat de Dominicaanse vrouwen zelf hun zorgen evenmin altijd zo gemakkelijk van zich af konden zetten wordt overigens wel duidelijk uit de voorbeelden van de twee vriendinnen in mijn eigen verhaal.

Mijn financiële positie verschilde natuurlijk wel sterk van die van de Dominicaanse vrouwen. Zij moesten hun inkomen verdienen met de verkoop van de groenten die na eigen gebruik over bleven. Dat inkomen was erg laag en onregelmatig. Francisca was een van de weinigen die door haar baan over een vast, zij het uitermate laag, inkomen beschikte. Over 'lack of cash' hoefde ik me geen zorgen te maken en toen bleek dat ik van S geen financiële steun hoefde te verwachten (ook al had hij een riant inkomen), besloot ik onmiddellijk om het daar bij te laten. Mijn eigen trots weerhield me ervan hem om geld te vragen, maar mijn moeders waren het daar volstrekt niet mee eens. Als het om mijn trots ging dan zou ik me niet mogen laten misbruiken en op mijn rechten moeten staan. De enige goede reden om mijn trots in deze kwestie eventueel opzij te zetten was dat ik daarmee een bepaalde opwinding zou kunnen vermijden en minder aanleiding zou kunnen geven tot jaloezie en hekserij. Ik kon dat doen omdat ik ook zonder zijn ondersteuning alles wat ik voor het kind nodig had, kon kopen. Op grond daarvan liet ik S inderdaad met rust en probeerde me verder ook niet druk te maken.

Tijdens de interviews die ik had afgenomen voordat ik zwanger werd waren de risico's die men met emotionele opwinding in verband bracht wel ter sprake gekomen, maar dat het werkelijk zo'n belangrijke rol speelde werd me pas duidelijk toen ik er zelf mee te maken kreeg. De motto's "Don't worry", "Stay cool, man" en "That's how it is", die in Dominica veelvuldig te horen zijn, kregen daardoor een diepere betekenis. Het zijn misschien niet de verstandigste motto's omdat ze slechts bedoeld zijn ter aanpassing aan bestaande situaties en geen oplossing brengen, maar ze schenken wel troost en kracht om door te gaan.

"Wij worden geboren om te lijden", geloven de vrouwen in Dominica. "Daarom is het is maar goed dat mannen geen kinderen hoeven te baren, want dat zouden ze nooit klaar spelen."

Noten

Anja Krumeich was tot voor kort als onderzoeker in opleiding in dienst van WOTRO (Stichting voor Wetenschappelijk Onderzoek van de Tropen) en verbonden aan de Vakgroep Culturele Antropologie/Niet-Westerse Sociologie van de Universiteit van Amsterdam. Zij verrichtte een medisch-anthropologisch leeronderzoek onder Karaïben Indianen in Suriname in 1983 en verbleef enkele maanden in 1985 en van september 1987 tot december 1990 in Dominica. Haar onderzoek werd gefinancierd door WOTRO.

Literatuur

Krumeich, A.

- 1991 *Childcare and Primary Health Care in Dominica; Report on an anthropological study and seminar*. Amsterdam: Antropologisch-Sociologisch Centrum.